

ДО ПИТАННЯ ПОСЛІДОВНИКІВ ШАН ЯНА

У статті представлено дослідження про Ши Цзяо – китайського мислителя доби Чжаньго (475 – 221 рр. до Р.Х.). Ши Цзяо допомагав Шан Яну у запровадженні реформ в державі Цінь. Автор надає деякий аналіз тексту "Ши цзи" ("Книга мудреця Ши"), досліджує авторство тексту, втрати фрагментів і спроби відновлення тексту впродовж століть.

Ключові слова: Історія Стародавнього Китаю, Ши Цзяо, Шан Ян, період Чжаньго.

Ши Цзяо (бл. 390 – 330 рр. до Р.Х.) у джерелах є чи не єдиним відомим учнем головного міністра царства Цінь Шан Яна (390 – 338 рр. до Р.Х.). У "Гуан юнь" (римуючий словник династії Сун) зазначено: "В добу династії Цін був Ши Цзяо, вчителем його був Шан Цзюнь, він писав книги". Йому приписують авторство твору "Ши цзи" ("Книга мудреця Ши")¹, що дозволяє припустити існування послідовників вчення фа цзя (законників) у одного із засновників цієї філософсько-політичної течії Шан Яна. Проте, дослідження постаті Ши Цзяо в історичній науці залишається недостатньо розробленою, що, відповідно, визначає актуальність проблематики.

Метою даного дослідження є представлення науковій спільноті відомостей про Ши Цзяо та його творчий доробок². Необхідно вказати на існування незначної кількості спеціальних робіт, які присвячені дослідженню спадщини Ши Цзяо. У загальному вигляді підходи проаналізовані у працях Юрія Пінеса³, Карін Дефурт⁴, Пола Фішера⁵.

Ши Цзяо або Ши цзи – житель держави Цзінь (також у джерелах згадується, що він родом з держави Лу, іноді – з держави Чу). Зокрема Сима Цянь (145 – 86 рр. до Р.Х.) у розділі "біографії Менци та Сюнь Цін" книги "Ши цзи" ("Історичні записи") зазначає, що він був родом з Чу: "У Чу жили Ши цзи і Чан Лу"⁶. У добу Хань джерела містять інформацію про автора і сам твір. Бань Гу у книзі "Хань шу" відносить Ши Цзяо до філософів школи ца цзя (еклектики). Зокрема у розділі "І вень чжі" зазначається, що він родом з Лу: "Твір "Ши цзи" складається з двадцяти розділів, родом з царства Лу"⁷.

Знавець старовинних канонів і упорядник стародавніх текстів Лю Сян (79 – 8 рр. до Р.Х.) у книзі "Бє лу" ("Інші записи") стверджує, що він був родом з Цзінь та написав "Ши Цзи".

Проте всі сходяться на думці, що він був послідовником філософсько-політичного вчення фа цзя. Ши Цзяо був одним з помічників в апараті Шан Яна. Вважається, що він був серед учасників розробки плану реформ в державі Цінь, яка згодом буде названа "Реформа Шан Яна" ("Шан Ян бьяньфа"). Після страти Шан Яна, у 338 р. до Р.Х., через острах подібної участі він, за свідченням Лю Сяна, втік до царства Шу (теперішня провінція Сичуань, КНР), де докладав багато зусиль для розвитку і просування вчення фа цзя. Він очолив групу, яка прагнула поєднати в одну систему погляди і концепції різних шкіл. Проте імен цієї групи історія нам не залишила. Результатом колективної роботи став твір "Ши цзи". У "Хань шу" сказано, що твір "Ши Цзи" мав 20 розділів, 9 з яких були втрачені ще в 3 ст. до Р.Х.

Виникають питання і з датуванням твору. Китайські дослідники (Шуй Вейсун, Вей Ціпен), американські (Фішер) відносять період написання "Ши цзи" до 4 ст. до Р.Х. У той же час Сунь Сінянь, Сюй Венью⁸, Грехем⁹ його датують кінцем династії Чжоу або Цінь – 3 ст. до Р.Х. Сучасні ж дослідники суспільної думки до Ханського періоду не згадують твір взагалі, тому що надзвичайно важко встановити автентичність (зокрема Льове)¹⁰ історичної пам'ятки. Фішер стверджує, що першоджерело було втрачено ймовірно в 1127 р. Близько 15 % відновили у період між 1640 та 1811 рр. шляхом згадування та цитування більше ніж у семидесяти інших джерелах. Китайські тексти ранньої доби часто мали подібні фрагменти. У "Ши Цзи" Фішер нарахував більше ста схожих фрагментів. До нас дійшло лише 6 реконструкцій "Ши Цзи" (найперша була зроблена у 1640 р. Чень Чженской, остання – в 1819 р. Ван Цзіпеєм).

Першими джерелами для реконструкції були використані твори Вей Чжена (580 – 643 pp.) "Цюнь шу чжияо" ("Зібрання книг, які допомагають управлінню" 631 p.) та Лі Фана (925 – 996 pp.) "Тайпін юлань" ("Імператорський конспект в еру Тайпін", 983p.). "Цюньшу чжияо" налічує 13 фрагментів розділів книги "Ши Цзи", серед яких Гуйянь "Цінні вирази", Сіи "Чотири церемонії", Мінтан "Зал мудреців", Чжи Тянься "Управління Піднебесною", Жень "Роздуми про людяність" та інші. У період династії Сун (960 – 1279 pp.) залишився лише один свиток від книги. Незважаючи на малу частку первинного тексту (близько 10000 рядків), його можна поставити в один ряд з більшістю автентичних творів доби Чжаньго.

Твір надає поради правителю у сфері управлінської діяльності. Головні постулати "репутація залежить від особистих проявів, управління в державі залежить від визначених наказів, покарання та винагороди застосовують у відповідності з особою".

В період династії Цін (1644 – 1911 pp.) вивченню фрагментів "Ши Цзи" приділялася особлива увага. Серед них "Сіньчжай ши чжун" ("Дослідження десяти видів" автор Хуей Дун), "Пінціньгуань цуншу" ("Серія книг з будинку Пінцінь" автор Чжан Цзунюань), "Хухайлоу цуншу" ("Серія книг з будинку Хухай" автор Ван Цзаней).

Таким чином, коло джерел інтелектуальної спадщини Китаю та історичних осіб тієї епохи розширюється завдяки новим дослідженням. Синологи сходяться на думці, що Ши Цзяо був послідовником філософсько-політичного вчення фа цзя та є чи не єдиним відомим учнем головного міністра царства Цінь Шан Яна. Завдяки проведеному вивченню вдалося зібрати та провести аналіз письмової пам'ятки "Ши цзи" та встановити намагання вчених різних епох відтворити автентичність твору. Залишається не до кінця з'ясованим питання датування пам'ятки. Її подальше вивчення дасть змогу проаналізувати розвиток течії фа цзя, її послідовників та доповнить картину інтелектуального життя у добу Чжаньго.

¹ Чжунго дабайке цюаньшу. (Велика енциклопедія Китаю). Т. 2. – Пекін/Шанхай, 1992. – С. 920.

² Ши цзи. Книга вчителя Ши. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://ctext.org/text.pl?node=278915&if=en>

³ Pines, Yuri. Alienating Rhetoric in the Book of Lord Shang and its Moderation. Extrême-Orient, Extrême-Occident, 34 – 2012. – P. 79 – 110.

⁴ Defoort, Carine. "Ruling the World with Words: The Idea of zhengming in the Shizi". Bulletin of the Museum of Far Eastern Antiquities, 73 – 2001. – P. 217 – 242.

⁵ Fischer, Paul. Intertextuality in Early Chinese. Masters-Texts: Shared Narratives in Shi Zi. [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.ihp.sinica.edu.tw/book_page/book4/01_Fischer_final.pdf

⁶ Сима Цянь. Ши цзі (Історичні записи). [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://ctext.org/shiji/mengzi-xun-qing-lie-zhuan>

⁷ Хань шу. (Історія династії Хань) І вень чжі. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://ctext.org/han-shu/yi-wen-zhi>

⁸ Сюй Венью. Нові дослідження Ши Цзи. Журнал "Кунцзи яньцзю" (Дослідження Конфуція) № 4. – 2005. – С. 122 – 128. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://kzyj.chinajournal.net.cn/EditorB/WebPublication/downloadTopList.aspx>

⁹ Graham, A.C. The Date and Composition of Liehtzy. Asia Major, 8 – 1961. – P. 139 – 198. [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.ihp.sinica.edu.tw/book_page/book4/2.htm#1961

¹⁰ Michael Loewe. Early Chinese texts: a bibliographical guide. Berkeley: The Society for the Study of Early China and the Institute of East Asian Studies, University of California, 1993. – P. 367.

В статтє представлено исследование о Ши Цзяо – китайском мыслителе периода "Чжаньго". Ши Цзяо помогал Шан Яну в внедрении реформ в царстве Цинь. Автор статьи предлагает некоторый анализ текста "Ши цзи" ("Книга мудреца Ши"), исследует авторство текста, потери фрагментов и попытки возобновления текста на протяжении веков.

Ключевые слова: История Древнего Китая, Ши Цзяо, Шан Ян, период "Чжаньго".

The paper presents the research of Shi Jiao – China's thinker of the Warring States Period. Shi Jiao have assisted Shang Yang in launching reforms in Qin. Author provides some analysis of the text of Shizi "Master Shi", explores the text's authorship, loss, and reconstruction over time.

Keywords: History of Ancient China, Shi Jiao, Shang Yang, Warring States period.